

УДК 37.091.33
DOI: 10.24144/2524-0609.2024.55.94-98

Смагіна Таїса Миколаївна

кандидат педагогічних наук

завідувачка кафедри методики викладання навчальних предметів

КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

м.Житомир, Україна

smagina1967@gmail.com

http://orcid.org/0000-0003-0659-5431

МЕТОДИЧНИЙ ЦИКЛ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПІДХОДУ

Анотація. Впровадження концепції «Нова українська школа» супроводжується пошуком ефективних методик навчання. Метою статті є визначення поняття та аналіз функціонування циклу методичної системи вчителя в реалізації освітніх підходів. Основним методом дослідження обрано системно-структурний (аналіз наукової літератури, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення). У статті розглядається методична система вчителя з реалізації освітнього підходу як циклічний процес, спрямований на ефективну організацію навчальної діяльності. Проаналізовано ключові етапи циклу методичної системи, зокрема визначення цілей навчання, аналіз готовності здобувачів освіти до опрацювання матеріалу, вибір змісту навчального матеріалу, методів та форм конструювання уроку. Особлива увага приділяється вибору освітнього підходу, який відповідає за досягнення результатів та віковим особливостям учнів. У статті обґрунтовано, що циклічний підхід до конструювання та проведення уроку сприяє підвищенню результативності навчального процесу та розвитку компетентностей. Надано практичні рекомендації щодо адаптації методичної системи до застосованого освітнього підходу в умовах сучасних викликів освіти.

Ключові слова: дидактичні засоби, методична система, методичний цикл, освітній підхід, планування уроку.

Вступ. Сучасний глобалізований, технологічний, культурно-різноманітний світ є динамічним, складним та одночасно відкритим у своїх можливостях і викликах. Здобувачі освіти у такому світі мають бути готові до постійного самовдосконалення, розвитку навичок, вміння адаптуватися до нових умов і вирішувати багатofункціональні задачі. А педагоги, відповідно, мають вміння створювати умови для розвитку компетентностей і наскрізних умінь учнів. Тому просування сучасних освітніх підходів, що впливають на спосіб організації й якість процесу навчання та визначають загальну філософію навчання, ставлення до учнів, вибір методів і змісту навчання, – повинні стати маркерами якісного освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.

За основу поняття освітнього підходу, візьмемо визначення Петра Сікорського, який розглядає підхід у педагогіці, як «визначення головних компонентів в освітньому процесі, вирішення яких дозволить досягати оптимальних результатів у навчанні, вихованні та розвитку суб'єктів учіння, і концентрація науково-педагогічних зусиль для їх реалізації» [1].

Зазначимо, що ключовою фігурою у виборі підходу, його просуванні виступає вчитель, з відповідним

рівнем професійного підготування, який визначається професійними компетентностями. Саме компетентнісна модель підготування сучасного педагога, на думку І. Смагіна, вимагає від нього розуміння професійного підготування як *системи* професійних знань, умінь, ціннісних орієнтацій у соціумі, культури, ставлення до себе, до своєї практичної діяльності і її реалізації [2].

У той же час, реформи, які відбуваються в сучасній освітній галузі вимагають постійного вдосконалення професійних компетентностей учителя, адже вони суттєво різняться з тим, чого навчали їх у закладі вищої освіти. Адже там акцент переважно робився на формуванні предметної компетентності. В той час, як аналіз педагогічної практики доводить, що вчителі мають складності у прийнятті самостійних методичних рішень.

Причиною того, на нашу думку, є недостатній рівень сформованості методичної компетентності педагога та відсутність власної методичної системи.

Оновлений професійний стандарт учителя (2024 р.) чітко визначає здатності в рамках предметно-методичної компетентності педагога (A2.1 – A2.7). (див.Табл. 1)

Таблиця 1

Зміст предметно-методичної компетентності вчителя за професійним стандартом

№	A2. Предметно-методична компетентність	Позначення
1	Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами	A2.1
2	Здатність формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності і наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти	A2.2
3	Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти	A2.3
4	Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти	A2.4
5	Здатність формувати ціннісні ставлення в здобувачів освіти	A2.5

У сучасній освітній системі можна виділити 5 основних підходів до навчання:

1) особистісно-орієнтований підхід, який передбачає надання учням можливості вибирати шлях навчання відповідно до потреб, інтересів і здібностей, де учень має можливість працювати за індивідуальною траєкторією навчання та розвитку (І. Бех, С. Вітвіцька, О. Савченко);

2) цифровий підхід, що передбачає використання сучасних технологій у навчальному процесі для поліпшення якості навчання й розвитку учнів та використання комп'ютерів, планшетів, програмного забезпечення тощо, що дозволяє зробити навчання більш ефективним і цікавим (В. Биков, О. Глазунова, Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Спирін);

3) інтегрований підхід у навчанні ґрунтується на поєднанні різних методів, засобів та підходів з метою досягнення цілісності та комплексності освітнього процесу (О. Білик, Д. Кільдеров, І. Козловська, Ю. Козловський, Ю. Малієнко);

4) компетентнісний підхід, який базується на розвиткові ключових та предметних компетентностей учнів, які є необхідними для успішного функціонування у сучасному суспільстві (І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Помегун, Т. Ремех, О. Савченко, Т. Смагіна);

5) діяльнісний підхід до навчання, який здійснюється через активну діяльність учнів, спрямовану на досягнення поставлених цілей і результатів, що надає можливість здобувати нові знання самостійно, а не отримувати готові відповіді від вчителя (Н. Гузій, В. Лозова, О. Пехота., В. Рибалко, Б. Сусь).

Ці підходи спрямовані на підготовку всебічно розвинених, конкурентоспроможних, творчих особистостей, здатних до самореалізації та навчання впродовж життя. Тому використання сучасних освітніх підходів учителями є вкрай важливим, адже це дозволяє підвищити мотивацію та залученість здобувачів освіти до навчального процесу, сприяє розвитку їхніх ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному світі.

Особистісно-орієнтований підхід дає можливість враховувати індивідуальні особливості кожного учня, адаптуючи методи та темп навчання під їхні потреби, тоді як компетентнісно-орієнтовані методики спрямовані на формування практичних навичок, які можна застосовувати в реальних життєвих ситуаціях.

Інтегративний підхід допомагає учням бачити цілісну картину світу, встановлюючи міждисциплінарні зв'язки, а впровадження інноваційних технологій робить процес навчання більш інтерактивним, наочним та ефективним.

В теорії педагогіки і психології освітній підхід розглядається, як загальна методологія і своєрідна стратегія, що визначає способи навчання й спрямованість освітнього процесу: якими шляхами здійснюється отримання (передавання), сприйняття навчальної інформації здобувачами освіти, які методи набуття навичок і досвіду є ефективними і коли та в який спосіб їх

доцільно застосовувати.

Питанням впровадження освітніх методик і технологій у сучасній педагогічній науці приділено багато уваги. Але, на нашу думку, недостатньо досліджено питання формування й реалізації методичної системи вчителя як способу здійснення того чи іншого освітнього підходу.

Мета статті: визначення поняття та аналіз функціонування циклу методичної системи вчителя в реалізації освітніх підходів. Основним **методом** дослідження обрано системно-структурний (аналіз наукової літератури, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення).

Виклад основного матеріалу. Ми переконані, що реалізація освітніх підходів до навчання вимагає ретельного планування, систематизації та адаптації методів навчання до потреб здобувачів освіти і вимог процесу навчання. Це актуалізує потребу вчителя створювати власну методичну систему з реалізації освітніх підходів.

Під методичною системою вчителя ми розуміємо сукупність цільових установок, зміст навчального матеріалу, науково обґрунтованих методів, прийомів та засобів навчання, контроль та оцінка, які спрямовані на досягнення освітніх цілей.

Також ми переконані, що ця система є динамічною, вона постійно вдосконалюється, доповнюється, враховує особливості конкретних учнів, їхній рівень підготовки, наявні ресурси та умови навчання. Саме завдяки цілісному, комплексному баченні проблематики вибору освітнього підходу вчитель може забезпечити найбільш ефективну організацію освітнього процесу та результат навчання.

Безперервний процес, який включає кілька взаємопов'язаних етапів, спрямованих на досягнення освітніх цілей і підвищення якості навчання можна розглядати як своєрідний цикл методичної системи вчителя з реалізації освітнього підходу (рис. 1).

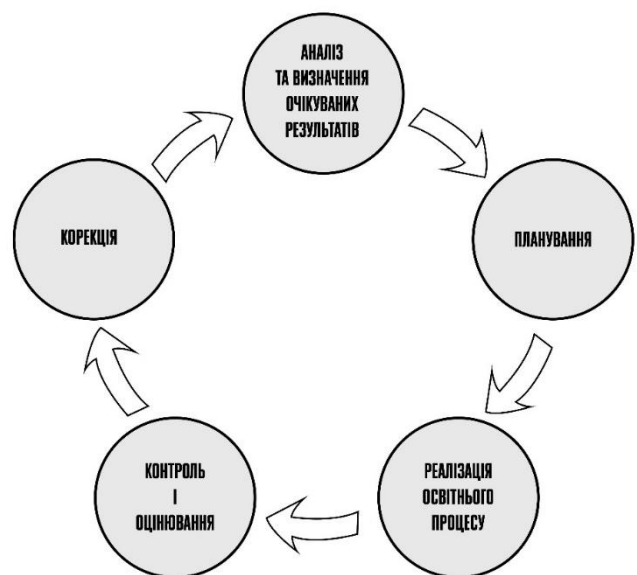

Рис.1. Цикл методичної системи вчителя

Цикл починається з *етапу* аналізу і визначення рівня компетентностей та індивідуальних особливостей учнів, коли вчитель визначає загальний рівень та рівень досягнень за групами результатів навчання, а також рівень пізнання та провідну мотивацію до навчання [3], а також формулює очікувані результати відповідно до етапу навчання.

На етапі *планування* вчитель визначає, який навчальний матеріал відповідає поставленим цілям, враховуючи вікові особливості здобувачів освіти, програмові вимоги та обсяг матеріалу, а також складає конструктор уроку [4] з урахуванням домінанти освітнього підходу та підібраних методів навчання для подальшого його наповнення.

Під час етапу *реалізації* вчитель проводить урок, застосовуючи обрані методи, форми, засоби навчання й зворотного зв'язку (запитання, обговорення, тестування) та підтримки мотивації здобувачів освіти, а також коригує свою діяльність залежно від реакції учнів та динаміки уроку.

На етапі *контролю й оцінювання* вчитель здійснює різні види оцінювання (формувальне, поточне, тематичне, підсумкове), щоб зрозуміти рівень сформованості необхідних компетентностей здобувачів освіти. Для цього використовуються різні методи формувального оцінювання, контролю, а також залучення учнів до процесу самооцінки, що дозволяє розвивати само-refлексію та критичне мислення [5]. Адже сьогодні важливою навичкою здобувачів освіти є вміння аналізувати власні помилки та досягнення. Також учитель аналізує отримані результати для визначення ефективності обраних методів і засобів навчання.

На основі результатів оцінювання та зворотного зв'язку від здобувачів освіти вчитель аналізує, ефективність обраного освітнього підходу або підходів, відповідно підібраних методів, засобів та форм навчання. Якщо певні методи чи засоби виявилися неефективними, вчитель *коригує вибір освітнього* підходу до навчання, змінює форми роботи, вносить зміни в конструктор уроків та добирає нові методи, що краще відповідають очікуваним результатам та потребам учнів.

На основі аналізу та корекції вчитель планує наступний цикл навчання, враховуючи й адаптуючи нові освітні підходи.

Цикл повторюється знову, починаючи з аналізу та визначення нових цілей. Постійний рух у межах цього циклу дозволяє вчителю вдосконалювати свою методичну систему, підвищуючи якість навчання та сприяючи розвитку здобувачів освіти.

Щодо освітнього підходу, то він актуалізується коли вчитель починає конструювати урок, який є частиною методичної системи. Адже цикл методичної системи вчителя складається з кількох етапів, і освітній підхід формується в процесі розробки кожного з них.

Так на етапі формування цілей учитель чітко визначає, які саме компетентності потрібно сформувати, відповідно до вимог навчальної програми предмету/курсу та з'ясовує вектор спрямованості на когнітивний (знанневий), діяльнісний (навички) або емоційно-ціннісний (мотивація та зацікавленість) складник компетентностей, що і стає основою вибору освітнього підходу.

Вибір освітнього підходу впливає на вибір

методів, прийомів та засобів навчання. Так, наприклад, *інтегрований підхід в освіті* базується на поєднанні знань із різних предметних областей, що дозволяє учням сформувати цілісне бачення світу та застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях. Для реалізації цього підходу доречно використовувати: проєктний метод; проблемно-орієнтоване навчання; кейс-навчання; кооперативне навчання; метод інтегрованих занять з творчими елементами; метод міжпредметних досліджень.

Слід зауважити, що обираючи освітній підхід, потрібно враховувати вікові особливості здобувачів освіти, оскільки когнітивні, емоційні та соціальні характеристики учнів змінюються на різних етапах їхнього розвитку. Так, наприклад, наочність та активна взаємодія є основними методами для молодших учнів, щоб забезпечити залучення та зрозумілість матеріалу, а соціальна взаємодія та інтерактивність стають важливими для середнього шкільного віку, коли діти потребують розвитку соціальних навичок і самовизначення через спілкування та співпрацю.

Тому готовність вчителя до реалізації освітнього підходу полягає у сукупності здатностей в рамках предметно-методичної компетентності, особистісних якостей, які дозволяють ефективно впроваджувати обраний підхід у навчальний процес, а також комплекс знань, умінь і навичок й мотиваційних установок, які сприяють досягненню високої якості освіти.

Ми також визначили основні аспекти готовності вчителя до реалізації освітнього підходу та узгодили їх з професійним стандартом вчителя.

Предметна компетентність вчителя включає теоретичні знання, які допоможуть зрозуміти сутність і специфіку освітнього підходу, основні принципи та методи на яких він ґрунтується, а також теоретичні основи педагогіки й психології, щоб адаптувати підхід до рівня знань, навичок і особливостей кожного учня, забезпечуючи індивідуальну траєкторію навчання [3].

Педагогічні вміння та навички забезпечують вибір методів та форм навчання, які найбільш відповідають обраному освітньому підходу. Наприклад, для реалізації діяльнісного або інтегрованого підходу вчитель повинен вміти організувати групову роботу, проєкти, дослідження, дискусії та використовувати сучасні методи оцінювання, які відповідають підходові [3]. Наприклад, у компетентнісному підході оцінюються не тільки знання, а й навички, креативність, здатність працювати в команді та вирішувати проблеми.

Психологічна готовність сприяє мотивації до впровадження освітніх інновацій. Тому, важливо, щоб вчитель був відкритий до нових підходів, методів й інструментів, мав бажання постійно вдосконалювати свої професійні компетентності та був упевненим у тому, що його знання та вміння достатні для досягнення поставлених цілей [3].

Для ефективного впровадження освітнього підходу вчитель має бути готовим до *співпраці та партнерства* з педагогами, учнями, до побудови партнерських стосунків з батьками для підтримки навчання поза межами школи. Це може включати координацію навчальних планів, обмін досвідом, участь у міжпредметних проєктах [3].

Учитель повинен вміти використовувати сучасні

інформаційні технології (інтерактивні дошки, навчальні платформи, програми для дистанційного навчання) для реалізації освітнього підходу. Це особливо важливо в контексті дистанційного та змішаного навчання [3].

Учитель має бути готовим до постійної *рефлексії своєї роботи*, аналізу успіхів і труднощів у впровадженні освітнього підходу, а також до корекції своєї методики та до постійного *розвитку й удосконалення* своїх знань і навичок через участь у тренінгах, семінарах, конференціях, а також самостійне вивчення нових

підходів та інструментів.

Висновок. Методичний цикл у реалізації освітніх підходів до навчання є ключовим елементом успішного освітнього процесу. Він передбачає ретельне планування, вибір відповідних освітніх підходів, систематичне оцінювання та постійний професійний розвиток вчителя. Циклічність методичної системи дозволяє створити ефективне та мотивувальне освітнє середовище, яке сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти та досягненню визначених навчальних результатів.

Список використаної літератури

1. Сікорський П.І. Основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій. Освітні обрії. 2021. № 1 (52). С.96–100.
2. Смагін І.І. Структура професійної компетентності педагога: нормативно-функціональний підхід. Народна освіта. 2017. № 3. С.4–9.
3. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf.
4. Смагіна Т.М. Теоретичні та практичні основи конструювання компетентнісного уроку. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2012. Вип.61. С.128–131.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultatuv-navchannia>.

References

1. Sikorskyi, P.I. (2021). Osnovni pedahohichni pidkhody ta yikh vplyv na formuvannia navchalnykh tekhnolohii [Basic pedagogical approaches and their influence on the formation of educational technologies]. *Osvitni obrii*, 1 (52), 96–100. [in Ukrainian]
2. Smgin, I.I. (2017). Struktura profesiinoi kompetentnosti pedahoha: normatyvno-funktsionalnyi pidkhid [The structure of a teacher's professional competence: a normative-functional approach]. *Narodna osvita*, 3, 4–9. [in Ukrainian]
3. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024, Serpnia 29). Profesiinyi standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity» (Nakaz No.1225) [Professional standard «Teacher of a general secondary education institution»: Order No 1225 of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by August 29, 2024]. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf [in Ukrainian]
4. Smgina, T.M. (2012). Teoretychni ta praktychni osnovy konstruiuvannia kompetentnisnogo uroku [Theoretical and practical foundations of designing a competence lesson]. *Visnyk Zhytomyrskoho Ivana Franka derzhavnoho universytetu*, 61, 128–131. [in Ukrainian]
5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2024, Serpnia 02). Nakaz No.1093 «Pro zatverdzhennia rekomendatsii shchodo otsiniuvannia rezultatuv navchannia» [Order No 1093 of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by August 2, 2024 «On approval of recommendations regarding the evaluation of learning outcomes»]. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultatuv-navchannia>. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 26.09.2024 р.

Стаття прийнята до друку 30.09.2024 р.

Smagina Taisa

Candidate of Pedagogical Sciences

Head of the Department of Teaching Methods of Educational Subjects

State Institution «Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education» of Zhytomyr Regional Council
Zhytomyr, Ukraine

METHODOLOGICAL CYCLE IN THE IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL APPROACH

Abstract. The «New Ukrainian School» concept implementation necessitates the continuous enhancement of pedagogical approaches and the exploration of effective teaching methods that address contemporary educational challenges. The purpose of the article is to define the concept and analyze the functioning of the cycle of the teacher's methodical system in the implementation of educational approaches. System-structural (analysis of scientific literature, synthesis, comparison, systematization, generalization) was chosen as the main research method. The article researches the teacher's methodological system as a cyclical process that facilitates a systematic and effective organization of learning activities. Special emphasis is placed on the key stages of this cycle: establishing learning objectives, assessing students' readiness to engage with the material, selecting educational content, and choosing optimal methods and forms for lesson design. The critical component of the methodological cycle is the selection of an educational approach that aligns with both learning outcomes and the developmental characteristics of students, thus enabling a flexible and personalized educational process. The article highlights the importance of the cyclical model in ensuring high effectiveness in the learning process, fostering the development of essential competencies among students, and achieving

educational goals. Beyond theoretical justification, practical recommendations are provided for adapting the methodological system to various educational approaches, particularly in the contexts of distance and blended learning. The recommendations offered aim to support teachers in refining their practices and implementing innovative strategies focused on maximizing learning outcomes. This approach promotes the development of critical thinking and other competencies necessary for students' successful socialization in today's world.

Keywords: didactic tools, methodological cycle, methodological system, educational approach, lesson planning